

Vloeken in de kerk of een pleidooi voor de afschaffing van de Vlacc

STANDPUNT

Al enige tijd zijn de openbare bibliotheken getuige van een verwoede strijd rond de Vlaamse centrale catalogus. Een strijd waar ik deels toeschouwer en deels rechtstreeks betrokkene bij ben. Een schouwtoneel waar ik me hoe langer hoe slechter bij voel. Vandaar dat ik mijn nek wil uitsteken door luidop te vloeken in de kerk.

Gezien veel spelers recent het veld betraden, kan het geen kwaad om even achterom te kijken. Het begon meer dan twintig jaar geleden. De eerste kiemen werden gelegd door de Werkgroep Automatie Openbare Bibliotheken, opgericht in mei 1979 door toenmalig minister Rika De Backer. De Minister refereerde in haar slottoespraak op het symposium bibliotheekautomatisering¹ aan een rapport van deze werkgroep waarin gepleit werd "voor de realisatie van één globaal netwerk van informatie. Hieruit vloeit voort dat het instellen van een centrale gegevensbank noodzakelijk is."²

VLACC: EEN TE AMBITIEUS PROJECT?

Deze centrale gegevensbank zou in 1981 opgestart worden door Robert Moucheron, toen hoofd van de dienst voor Openbaar Bibliotheekwerk, en kreeg de naam Vlaamse centrale catalogus (Vlacc). Aanvankelijk werd gedacht aan een allesomvattende catalogus met volledige collecties van alle erkende Vlaamse openbare bibliotheken. In 1985 werd gestart met het tot stand brengen van een centrale catalogus voor de zes centrale openbare bibliotheken (COB) van Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent, Hasselt en Leuven³.

Het plan was wellicht te ambitieus voor Vlaanderen want in de uitvoering, laat staan in de vernieuwing van het project, werd veel te weinig geïnvesteerd. Van retrospectieve catalografie zodat het oudere en meestal unieke bezit van de centrale openbare bibliotheken ook centraal ontsloten zou worden, werd nooit werk gemaakt. Een consensus over de titelbeschrijving van muziekdragers zoals lp's, cd's of audiocassettes is tot op heden niet gevonden. De centrale catalogus bleef maar draaien onder (verouderde software) Dobis-Libis niettegenstaande de meeste COB's met Vubis geautomatiseerd werden. Zo moest de overheid niet enkel een dure mainframe laten draaien, de nodige conversies uitvoeren met uiteraard onvolkomenheden en fouten, maar moesten ook de COB's de beschrijvingen van hun in het centraal systeem ingevoerde materialen opnieuw inlezen in het eigen bibliotheekautomatiseringssysteem. Van een beleids- laat staan actieplan om de catalogi van alle openbare bibliotheken mee in de Vlacc op te nemen, heb ik nooit gehoord. En dan wil ik het nog niet hebben over het ontbreken van elke mogelijkheid om feedback te geven over de kwaliteit van het catalografische werk. Inspraken van de rechtstreeks betrokkenen was trouwens nooit een sterk punt. En de bibliotheekgebruiker? Zijn verwachtingen en behoeften werden nooit onderzocht. Hij ontbreekt totaal in het bovenstaande verhaal, ook al formuleerde minister De Backer in haar eerder geciteerde toespraak als belangrijkste voorwaarde: "de lener moet centraal staan in het automatiseringsproces".

Niet enkel de Vlaamse administratie, het kabinet van Cultuur, maar ook de bibliotheekwereld en de beroepsvereniging, waren debet

Dit persoonlijke standpunt werd geschreven op 20 juni 2002, vóór het kabinet Cultuur de hervormingsvoorstellen rond het VCOB had bekendgemaakt.

Vloeken in de kerk of een pleidooi voor de afschaffing van de Vlacc

aan deze situatie. De laatste twee omdat ze de gebrekkige voortgang niet publiekelijk aan de schandpaal hebben genageld.

De Vlacc dreigde een stille dood te sterven. De bibliotheken vonden de Vlacc te traag, te log en te bureaucratisch. Ze bleven op hun honger zitten om te participeren aan het project. De Vlacc was een vaderloos project. Het is een strategische fout dat er nooit een bemand Vlacc-bureau opgericht werd, bevolkt door personeel dat met hart en ziel voor 'zijn' Vlacc streed.

Eerlijkheidshalve moet ik toegeven dat bovenstaand beeld overtrokken is. Immers, de Vlacc verscheen op een nieuwe drager (cd-rom) (voorjaar 1989), excerpten van Nederlandstalige tijdschriftartikelen werden en worden nog steeds ingevoerd (iets wat de Nederlandse bibliotheken helaas hebben opgegeven), het aanbod van de speciale openbare bibliotheken voor gezichtsgehandicapten werd mee ontsloten, en de Vlacc werd mee opgenomen in het BIBNET-project zodat hij voor eenieder de klok rond gratis toegankelijk is. Maar ook de kwaliteit van de Vlacc als catalografische databank en centrale catalogus moet geroemd worden. De Centrale Catalogus van België, een product van voornamelijk Belgische universiteitsbibliotheken, reikt nog niet tot aan de enkels van de Vlacc.

In deze context is het niet onbegrijpelijk dat er 'kapers op de kust' kwamen. Het proefproject om een centrale catalogus te starten met de bibliotheken binnen de telefoonzone 050 (Brugge) was zo succesvol dat het uitgebreid werd tot de hele provincie West-Vlaanderen. Oost-Vlaanderen volgde met een analoog initiatief. Winob en Ovinob waren een feit. Ze waren niet opgezet als ondermijners van de Vlacc, wel om tegemoet te komen aan de vraag van de bibliotheken van hun werkgebied om hun catalografische inspanningen en gegevens te delen. De COB's van Brugge en Gent bleven trouw invoeren in de Vlacc en Winob en Ovinob gebruiken de Vlacc als achtergrondbestand⁴.

Zag de Vlaamse administratie deze ontwikkelingen met lede ogen aan of werd zij hierdoor

geïnspireerd om nieuw leven in de Vlacc te brengen? Feit is dat zij op 30 mei 1997 een studieopdracht toewees aan de KU Leuven⁵. Deze studie deed drie concrete voorstellen waaronder "voorzien in een provinciale infrastructuur voor bibliotheekautomatisering"⁶.

De opdrachtgever was blijkbaar niet overtuigd van deze aanbeveling. Zonder de openbare bibliotheeksector en de stuurgroep van BIBNET op de hoogte te brengen, gaf minister Luc Martens begin april 1998 een nieuwe studieopdracht aan de Vakgroep Beleidsinformatie van de Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Universiteit Gent⁷. Deze studie resulteerde in een totaal andere visie. De Vakgroep pleitte voor één centrale catalogus waarin alle bestaande catalogi (de lokale maar ook de bestaande provinciale) opgenomen werden. Hij ging zelfs verder en stelde voor het catalogiseerwerk aan de OB's te onttrekken en dit volledig uit te besteden. Over de kostprijs maar ook over de consequenties van dit voorstel zwegen de onderzoekers zedig.

En toen bleef het een jaar stil. Onder druk van de BIBNET-stuurgroep, die inmiddels herdoopt was in de VLACC/Internet-stuurgroep, stelde de Vlaamse Gemeenschap vier werkgroepen in om de toekomst van de Vlacc te onderzoeken. Alle bibliothecarissen werden uitgenodigd te participeren. De eindrapportering werd in april 2000 aan minister Anciaux overhandigd. De werkgroep Centralisering kwam tot de bevinding dat van onderuit best een schaalvergroting ontwikkeld wordt, tot een beperkt aantal bovenlokale bibliotheeksystemen⁸.

Maar het kan niet op. Een nieuwe speler, een nieuwe studie. Het inmiddels opgerichte Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken dat de Vlacc erfde van de administratie, stelde tijdens de zomer het project Vlacc II voor als "de enige en unieke centrale catalogus voor gans Vlaanderen"⁹.

BETER ONBEMIND DAN RIVALISERENDE MINNAARS?

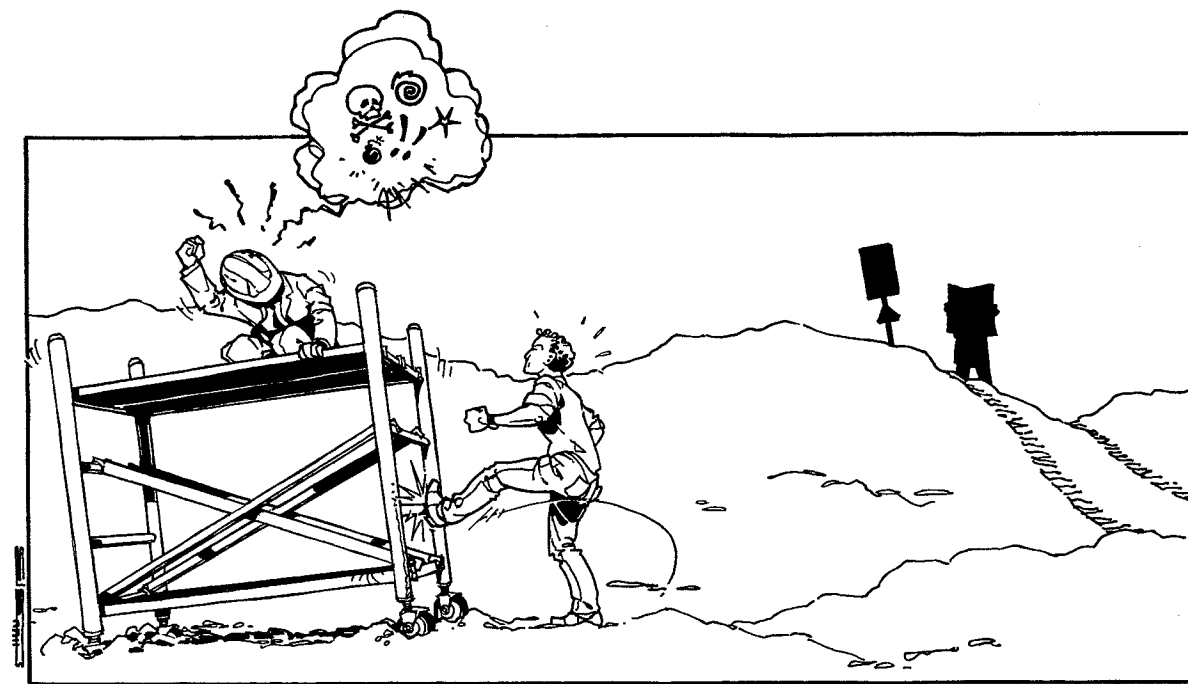
Niemand twijfelt aan het nut van gemeenschappelijk catalogiseren. Voordelen voor de sector zijn legio: inspanningen worden verdeeld, intellectueel werk wordt hergebruikt, kwaliteit kan centraal bewaakt worden... en

ook de gebruikers krijgen een instrument waarmee ze het bezit van meerdere openbare bibliotheken van op één plaats kunnen verkennen. De onenigheid zit op het operationele en op het politieke niveau. De discussie over de optimale schaalgrootte (één centrale dan wel vijf provinciale catalogi) is nog steeds niet beslecht. Technologische haalbaarheid van het eerste concept wordt betwijfeld, het tweede voorstel wordt redundantie verweten. Een kostenvergelijking van beide keuzes, nochtans een expliciete vraag aan de Vakgroep Beleidsinformatie, ontbreekt. Op politiek vlak ligt het probleem zo mogelijk nog gevoeliger. Zowel provincies als Vlaamse Gemeenschap willen zich profileren met een centrale catalogus. Want dat er spoedig broertjes of zusjes moeten komen voor Winob en Ovinob is een steeds luider klinkende wens van de provinciebesturen van Antwerpen en Limburg. Waarop het VCOB protesteert en met citaten uit het nieuwe decreet als ultiem machtsmiddel wijst op de opdracht die zij van de Vlaamse regering kreeg¹⁰.

En intussen sleept de onzekerheid over de toekomst van de Vlacc al sinds 1997 aan. Elke actor bijt zich vast in zijn project. De totale impasse dreigt. De bibliotheeksector wordt gegijzeld. Talrijke bestaande en nieuwe uitdagingen blijven onbestudeerd. Geen tijd, geen middelen. En wat erger is: zowel in de visie van de Vakgroep Beleidsinformatie als in het voorstel van het VCOB is amper aandacht voor de dienstverlening aan de gebruiker. De concrete aanleiding van dit stuk is trouwens de recente uitspraak van VCOB-projectmedewerker Johan Delauré: "Uiteindelijk moet het traject dan midden 2005 grotendeels zijn voltooid: Vlacc II is dan dé Opac in Vlaanderen, 80% van de retroconversie dient te zijn voltooid en zeker 70 bibliotheken gebruiken het ASP-model. Zijn we eenmaal zo ver, dan kunnen we gefundeerd aan klantgericht bibliotheekbeleid werken. En daar gaat het uiteindelijk om"¹¹. Inderdaad daar gaat het om, maar dan wel omgekeerd. Ik wil niet wachten tot 2005. Klantgericht beleid is de basis, de Vlacc een instrument om dit te realiseren.

EEN SPELER TE VEEL

Alsof er op dit moment niet genoeg werk te doen is! Iedereen positioneert zich op dit ene

terrein. Er is maar één mogelijkheid om uit deze impasse te geraken. Eén van de spelers moet het veld verlaten. Vandaar mijn oproep: VCOB, trek u terug uit het Vlacc-project en laat dit over aan de provincies. West- en Oost-Vlaanderen hebben bewezen dat zij een provinciale catalogus kunnen opzetten, draaiend houden en vernieuwen. Bijna alle bibliotheken uit deze provincies leveren zware inspanningen niet enkel om hun lokale gegevens op een bovenlokaal niveau te brengen maar vooral om zich te houden aan de dwingende afspraken die netwerkvorming met zich brengt. Winob en Ovinob kunnen rekenen op steun van de provincie- en gemeentebesturen. En, zij betrekken de plaatselijke bibliotheken maximaal bij hun project. Van 308 gemeentelijke naar 5 provinciale catalogi is een grote stap voorwaarts. Een softwareschil bovenop deze 5 provinciale catalogi maken, kan niet het einde van de wereld zijn. Hierbij kan wellicht binnenkort iets geleerd worden van het Unicat-project dat met behulp van het Open Archives Metacata Harvesting of het Z39.50-protocol Belgische bibliotheekcatalogi van diverse oorsprong wil ontsluiten¹². Dat de provincies onderling afspraken moeten maken en bijvoorbeeld eenzelfde thesaurus moeten gebruiken, spreekt vanzelf.

Voor het VCOB blijft meer dan genoeg werk over. Want waar heeft de bibliotheekgebruiker vandaag en nog meer morgen behoefte aan? Aan kwalitatief hoogstaande inhoud (content) en aan dienstverlening op maat.

De fysieke vinden ze in de bibliotheek op de hoek, de virtuele dienstverlening is nog braakliggend terrein waar het recente decreet helaas geen invulling aan gaf.

VCOB, koop centraal digitale content aan¹³, houd hierbij rekening met verschillende doelgroepen en doelstellingen, leer bibliotheken hiermee om te gaan en deze digitale bestanden te integreren in hun reële dienstverlening, maak afspraken met de provincies zodat de koppeling tussen deze content en de provinciale catalogi verzekerd is. En vooral, zorg dat er maximale aandacht is voor toegevoegde waarde voor de bibliotheekbezoeker.

20 juni 2002

Marc Storms
Directeur VVBAD
Statiestraat 179, 2600 Berchem
Tel.: 03-281 44 57
E-mail: marc.storms@vbad.be

NOTEN

- Ingericht door de Kultuurraad voor de Kempen op 8 december 1979 ter gelegenheid van 10 jaar Kultuurraad.
- Slottoespraak van minister van Nederlandse Gemeenschap R. De Backer-Van Oncken in: *Autobib: Nieuwsbrief voor Openbare Bibliotheken*, 1 (1980) 1; p. 23.
- Heymans, Frans, *De Vlacc: de Vlaamse geautomatiseerde centrale catalogus van de openbare*

bibliotheken, in: *Bibliotheek- & archiefgids*, 66 (1990) 1; p. 4-23.

- Voor meer uitleg over Winob zie: Calis, Koen, *Netwerken is een werkwoord*, in: *Bibliotheek- & archiefgids*, 72 (1996) 5; p. 196-203.
- Jacobs, Koen, *Bibnet-studie Implementatie van internet- en intranettoepassingen in openbare bibliotheken*. - KU Leuven, 1997. Een kritische bespreking van deze studie: Storms, Marc, *BIBNET-studie KU Leuven*, in: *Info*, 24 (1998) 4; p. 16-18.
- Dit staat in actielijn 1 waarvan de kost in 1997 begroot werd op 191 miljoen frank. Actielijn 2 bevat voorstellen voor werkinstrumenten voor het personeel, actielijn 3 projecten die "van bij de aanvang publieke dienstverlening tot doel hebben".
- Paemeleire, Roland, Rombout, Luc en Criel, Benoit, *Conceptenrapport voor integrale bibliotheekontwikkeling*. - Universiteit Gent: Vakgroep Beleidsinformatie, 1999. Een kritische bespreking van deze studie: Storms, Marc, *Het rapport Paemeleire*, in: *Info*, 25 (1999) 2; p. 24-27.
- Project centraal catalogiseren: eindrapportering werkgroepen Efficiëntie, centralisering, functionele vereisten en externe bronnen*. - April 2000.
- Delauré, Johan, *Naar een nieuwe centrale catalogus voor alle bibliotheken*, in: *Bibliotheek- & archiefgids*, 78 (2002) 2; p. 13-18.
- Idem.
- Bouw Vlaamse centrale catalogus reuzenproject*, in: *BibliotheekBlad*, 6 (2002) 11; p. 10-11.
- Unicat: naar een virtuele collectieve catalogus van Belgische wetenschappelijke bibliotheken*, in: *Info*, 28 (2002) 5; p. 31.
- Zoals recensies, bio- en bibliografische gegevens, kranten- en tijdschriftendatabanken, digitale documentatiemappen, studiewijzers & beroepsgidsen, consumenteninformatie, medische en juridische informatie...